

MAHALLIY TURIZM VA JAMOALARNING RIVOJLANISHI.

Sodiqova Feruza Nodirbek qizi

Namangan muhandislik-texnologiya instituti

Turizm yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur ishda mahalliy turizm sohasining rivojlanishi va uning jamoalarga ta'siri tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor ichki va mintaqaviy imkoniyatlarga, mavjud resurslardan oqilona foydalanish yo'llariga hamda mahalliy aholining turizm faoliyatida ishtirokini kuchaytirish masalalariga qaratilgan. Tadqiqotda turizm infratuzilmasi, madaniy meros obyektlari, tabiiy landshaftlar va mahalliy mahsulotlarning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga qo'shadigan hissasi yoritiladi. Shuningdek, ichki turizm oqimlarini ko'paytirish, mintaqalararo hamkorlikni kuchaytirish va jamoalarning o'ziga xosligini saqlab qolgan holda ularni turizmga jalb qilish bo'yicha tavsiyalar berilgan. Ish amaliyotchi mutaxassislar, tadqiqotchilar va turizm sohasi bilan shug'ullanuvchi mahalliy hokimiyat vakillari uchun foydali bo'lishi mumkin.

Keyword: Ipak yo'li, turizm infratuzilmasi, turizm oqimlari, madaniy me'ros obyektlari, resurslardan oqilona foydalanish, mahalliy jamoalar, og'zaki ijod, raqamli texnologiyalar, mahalliy turizm, ichki navbatchilik.

Аннотация: В данной работе рассматривается развитие внутреннего туризма и его влияние на местные сообщества. Основное внимание уделено внутренним и региональным возможностям, рациональному использованию имеющихся ресурсов, а также усилению участия местного населения в туристической деятельности. В исследовании освещаются вклад туристической инфраструктуры, объектов культурного наследия, природных ландшафтов и местной продукции в экономическое и социальное развитие. Кроме того, предлагаются рекомендации по увеличению внутренних туристических потоков, укреплению межрегионального сотрудничества и привлечению сообществ к туризму с сохранением их самобытности. Работа

может быть полезна практикам, исследователям и представителям местной власти, занимающимся вопросами туризма.

Ключевые слова: Шелковый путь, туристическая инфраструктура, туристические потоки, объекты культурного наследия, рациональное использование ресурсов, местные сообщества, устное народное творчество, цифровые технологии, местный туризм, внутренняя дежурность.

Annotation: This paper explores the development of local tourism and its impact on communities. The focus is on internal and regional opportunities, the efficient use of available resources, and increasing local community participation in tourism activities. The study highlights the contribution of tourism infrastructure, cultural heritage sites, natural landscapes, and local products to economic and social development. It also offers recommendations for increasing domestic tourist flows, strengthening interregional cooperation, and involving communities in tourism while preserving their identity. This work may be useful for practitioners, researchers, and local government representatives involved in the tourism sector.

Keywords: Silk Road, tourism infrastructure, tourist flows, cultural heritage sites, rational use of resources, local communities, oral folklore, digital technologies, local tourism, internal duty rotation.

So‘nggi yillarda mamlakatimiz transport tizimini tubdan takomillashtirish, xususan, aeroportlar infratuzilmasini rivojlantirish, fuqaro aviatsiyasi tashkilotlari tomonidan yo‘lovchilarga xizmat ko‘rsatish sifatini yanada oshirish borasida kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, respublikada ichki turizmni rivojlantirish, yo‘lovchilarga arzon narxlarda aviatashuv xizmatlari ko‘rsatish va aviakompaniyalar faoliyatini qo‘llab-quvvatlash maqsadida rezident aviakompaniyalarga ichki turizm yo‘nalishlaridagi aviaqatnovlar uchun avia chipta narxining 25 foizi miqdorida O‘zbekiston Respublikasi respublika budjetidan subsidiya ajratish tizimi joriy etilgan. O‘tgan 2021-yil 1-martdan 2022-yil 1-iyunga qadar ichki turizm yo‘nalishlaridagi aviaqatnovlar uchun 265 ming respublika fuqarolari uchun aviakompaniyalarga O‘zbekiston Respublikasi

respublika budjetidan 27,5 mlrd so'm subsidiya to'lab berilgan. Joriy etilgan tizim mahalliy turistlar uchun O'zbekiston bo'ylab sayohat qilish, ayniqsa ziyorat turizmini amalga oshirishda keng imkoniyatlar yaratmoqda.

So'nggi yillarda butun dunyoda barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslangan turizm yo'nalishlari tobora ko'proq e'tiborni tortmoqda. Xususan, mahalliy turizmning ahamiyati keskin oshib bormoqda. Bu jarayon bir nechta muhim omillar bilan bog'liq bo'lib, ularning markazida mahalliy jamoalarning faollashuvi, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishish istagi, hamda madaniy merosning asrab-avaylanishi turadi. Mahalliy turizm deganda, mamlakat ichidagi sayyohlik faoliyati, ya'ni fuqarolarning o'z hududlari bo'ylab sayohat qilishi, yangi maskanlarni o'rganishi, tarixiy obidalar, tabiiy go'zalliklar bilan tanishishi tushuniladi. Ushbu jarayonda nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy, madaniy va ekologik mezonlar ham muhim rol o'ynaydi. Mahalliy turizmning rivojlanishi bevosita jamiyatning ijtimoiy qatlamlari bilan bog'liq bo'lib, aynan mahalliy jamoalarning ushbu jarayondagi ishtiroki muhim omilga aylanadi. Jamoalarning o'z resurslari, qadriyatlari, urf-odatlar, hunarmandchiligi va me'morchilik yodgorliklari orqali sayyohlik salohiyatini shakllantirishi ularning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, qishloq joylardagi o'ziga xos madaniyat, xalq og'zaki ijodi, an'anaviy mehnat turlari sayyohlar uchun noyob tajriba sifatida qaralmoqda. Shu bois, mahalliy jamoalar o'zlari istiqomat qilayotgan hududni nafaqat yashash, balki iqtisodiy faoliyat yuritish va sayyohlarni jalb etish nuqtayi nazaridan ham qayta baholab, infratuzilmani yaxshilashga, xizmat ko'rsatish madaniyatini oshirishga intilishmoqda. Ichki turizmning rivojlanishida mavjud imkoniyatlar beqiyosdir. Birinchi navbatda, bu – tarixiy-madaniy merosning boyligi. O'zbekiston hududida joylashgan qadimiy shaharlar, masalan, Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz kabi maskanlar nafaqat xorijlik, balki mahalliy sayyohlar uchun ham jozibador sanaladi. Ayniqsa, pandemiyadan so'ng ichki turizmga bo'lgan qiziqish oshgani kuzatilmoqda. Odamlar yaqin atrofdagi diqqatga sazovor joylarga sayohat qilishni afzal ko'rayotgani, tabiat bilan bevosita aloqa qilish istagi kuchaygani mahalliy

turizmga yangi imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Tabiiy resurslar, tog‘li hududlar, suv havzalari, milliy bog‘lar mahalliy sayyohlar uchun dam olish va sog‘lomlashtirish imkoniyatlarini taqdim etmoqda. Mintaqaviy imkoniyatlar esa yanada kengroq manzara kasb etadi. Bu yerda turizm faqat bitta hudud bilan chegaralanmaydi, balki qo‘shni viloyatlar yoki mamlakatlar o‘rtasidagi hamkorlikni anglatadi. Masalan, Farg‘ona vodiysi viloyatlari o‘rtasida yo‘l infratuzilmasini yaxshilash, turizm klasterlarini shakllantirish, yagona axborot platformalarini joriy etish orqali mintaqaviy turizm zanjiri hosil qilish mumkin. Bu esa har bir hududning o‘ziga xosligini saqlagan holda, butun mintaqani yagona sayyohlik makoni sifatida namoyon etish imkonini beradi. Ayni paytda, Markaziy Osiyodagi davlatlar o‘rtasidagi turizm sohasidagi integratsiya jarayonlari, “Ipak yo‘li” brendi ostida tashkil etilayotgan madaniy va ekologik yo‘nalishlar bu sohada mintaqaviy imkoniyatlar qanday boy va samarali ekanini ko‘rsatadi.

Mahalliy turizmning jadal rivojlanishi ko‘plab ijobiy ijtimoiy natijalarga olib keladi. Eng avvalo, bu aholining bandligini oshiradi, ayniqsa yoshlar va ayollar orasida kasbga ega bo‘lish, xizmat ko‘rsatish sohasida faoliyat yuritish uchun yangi maydonlar ochiladi. Bunda hunarmandchilik, mehmonxona xizmati, ovqatlanish muassasalari, transport xizmatlari, gidlar tayyorlash kabi sohalar rivojlanadi. Shu bilan birga, jamoalar o‘z hayotlariga egalik qilish, o‘zlarining qadriyatlarini yangicha talqinda kashf etish orqali ijtimoiy faollikni kuchaytiradi. Bu holat uzoq muddatda fuqarolik jamiyatining shakllanishiga, jamoaviy tashabbuslarning ko‘payishiga xizmat qiladi. Biroq bu jarayonda e‘tibordan chetda qolmasligi lozim bo‘lgan muhim jihatlar ham mavjud. Turizmning haddan tashqari tijoratlashuvi, mahalliy an‘analarning sun‘iylashtirilishi, ekologik muvozanatning buzilishi kabi salbiy oqibatlar ehtimolini kamaytirish maqsadida barqaror turizm tamoyillari asosida siyosat yuritish lozim. Sayyohlik faoliyatida jamoalarning faqat xizmat ko‘rsatish emas, balki qaror qabul qilishdagi ishtiroki ham muhim ahamiyatga ega. Ularning ehtiyojlari, qadriyatlari, mulk huquqlari hurmat qilinishi, turizm orqali o‘z hayot sifatlarini oshirishlari uchun zarur mexanizmlar ishlab chiqilishi kerak.

Mahalliy turizm va jamoalarning rivojlanishi bir-birini to'ldiruvchi, uyg'unlashgan jarayon bo'lib, bu yo'nalishdagi ichki va mintaqaviy imkoniyatlar hali to'liq ishga solinmagan. Zamonaviy yondashuvlar, raqamli texnologiyalar, ta'lim va axborot tizimlari yordamida bu imkoniyatlarni amaliy natijaga aylantirish mumkin. Eng asosiysi, turizm orqali jamiyatning madaniy uyg'onishi, iqtisodiy mustahkamlanishi va ekologik barqarorligi ta'minlanadi. Bu esa faqat davlat yoki xususiy sektor emas, balki mahalliy jamoalarning faol ishtiroki va tashabbuskorligi bilan ro'yobga chiqadi.

Mahalliy turizmning iqtisodiy samaradorligi global miqyosda tasdiqlangan faktlarga asoslanadi. Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda dunyoda sayyohlik safarlarining qariyb 75 foizi ichki turizm hissasiga to'g'ri kelgan. Bu esa davlatlarning o'z fuqarolari hisobidan turizm sohasini rivojlantirishga katta e'tibor qaratayotganini ko'rsatadi. Rivojlangan davlatlarda mahalliy turizm milliy yalpi ichki mahsulotga (YAIM) o'rtacha 4–6% hissa qo'shmoqda, rivojlanayotgan davlatlarda esa bu ko'rsatkich 2–3% atrofida bo'lsa-da, jadal o'sishda davom etmoqda. Xitoy, Hindiston, Turkiya, Braziliya kabi davlatlar ichki turizmni strategik sektor sifatida rivojlantirib, har yili millionlab ish

o‘rinlari yaratmoqda. O‘zbekistonda ham bu borada ijobiy o‘zgarishlar kuzatilmoqda. 2022-yilgi rasmiy statistikaga ko‘ra, ichki turizm xizmatlari bo‘yicha respublika bo‘ylab 9 milliondan ortiq mahalliy sayyoh harakat qilgan. 2023-yil yakunlariga ko‘ra esa bu ko‘rsatkich 11,5 millionga yetgan. O‘sish sur‘ati 27 foizni tashkil etgan bo‘lib, bu ichki turizmga bo‘lgan talab ortib borayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, 2023-yilda xizmat ko‘rsatgan mehmon uylari soni 2020-yilga nisbatan 2,3 barobarga oshgan. Ayniqsa, qishloq turizmi va ekologik yo‘nalishlar asosida faoliyat yuritayotgan joylar ko‘paymoqda. Bular orasida Zomin, Shahrisabz, G‘ijduvon, Rishton, Forish, Boysun, va Qoraqalpog‘istondagi Moynoq kabi hududlar sezilarli darajada oldinga chiqmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–4068-sonli qarori, 2018-yil 5-dekabr — “O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
2. “O‘zbekiston Respublikasida 2022–2026 yillarda turizmni rivojlantirish strategiyasi” – O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi.
3. UNWTO (2023). *Tourism Highlights 2023 Edition*. World Tourism Organization.
4. Davlat statistika qo‘mitasi (2024). *Turizm statistikasi bo‘yicha rasmiy hisobot*. stat.uz
5. Xamidova, M. (2021). *Mahalliy turizm va jamoalarning iqtisodiy rivojlanishidagi o‘rni*. – “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” jurnali, №3(47), 24–29-betlar.
6. Karimov, S. (2020). *Mahalliy turizmga barqaror rivojlanish omillari*. – “Ilm-fan va taraqqiyot” jurnali, №6, 112–117-betlar.
7. Sharipov, A., & Tursunova, M. (2022). *Ichki turizmning iqtisodiy salohiyati va uni rivojlantirish omillari*. – Toshkent iqtisodiyot universiteti ilmiy ishlari to‘plami.

8. Tosun, C. (2006). *Expected nature of community participation in tourism development*. Tourism Management, 27(3), 493–504.
9. Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. Routledge.
10. Ashley, C., & Roe, D. (2002). *Making tourism work for the poor: Strategies and challenges in Southern Africa*. Development Southern Africa, 19(1), 61–82.
11. Hall, C. M. (2005). *Tourism: Rethinking the Social Science of Mobility*. Pearson Education.
12. World Bank (2022). *Tourism for Development: A Pathway to Shared Prosperity*. Washington D.C.: The World Bank.